

G O D D E B E V R I J D E R

Serie God anno 2.0

Het blijft iets onmogelijks, rechtstreeks spreken over God, over wat je wel of niet gelooft. Op het boek dat ik als 16-jarige scholier voor het vak godsdienst moest gebruiken prijkte de niets verbloemende titel *Vorming voor de opgroeiende gelovige*. Daar kon ik niet zo goed tegen. Maar ook de inhoud van dat boek, of liever: het gebrek daaraan, irriteerde mij. In plaats van de kennis waar ik naar op zoek was, vond ik vooral veel vragen, over mijn persoonlijke ervaringen die ik op die leeftijd nog helemaal niet wilde prijsgeven. Later ben ik dat vaker tegengekomen: theologie die eerst *lijkt* uit te gaan van ervaring en bewustwording, maar toch al vanaf het begin de bedoeling heeft om uit te komen bij God. Het kan misschien ook niet anders, omdat 'spreken over God' nooit rechtstreeks kan zijn, nooit in de gewone zin van 'spreken over iets'. Gelukkig waren er ook andere vakken op school en docenten die zich met stevige argumenten atheïst noemden, of agnost. Daar heb ik veel van geleerd. En omdat ik naar al die grote vragen wel nieuwsgierig was, liet ik mij aanspreken door de essays van leraar en filosoof Cornelis Verhoeven: zijn pleidooi voor contemplatie, voor denkend cirkelen rondom een vraag, zonder de bedoeling die ooit definitief te beantwoorden. Ik herinner mij de opmerking die hij maakt in *Rondom de leegte*: 'Als iemand mij op de man af zou vragen: geloof jij in het bestaan van een god? dan zou ik weigeren hem een antwoord te geven.' Die rechtstreekse vraag heeft iets dwingend. We kunnen in denken en taal wel allerlei godsbeelden en afgoden ontmaskeren, maar wat blijft er over als dat is gebeurd? Een leegte, een niet-weten, en daarbij past eerder stilzwijgen: met onze woorden gaan we tot hier en niet verder, en waar we stilstaan, ontstaat iets van een andere orde: muziek, liturgie, ritueel, dans, poëzie. Vormen van schepping en expressie, die ontstaan uit ons verlangen naar een eenheid, naar een geheel dat niet in woorden of beelden is te vangen; iets dat misschien niet meer is dan een wijkende horizon, of een ruimte die daar nog achter ligt.

Des te belangrijker is het dat we blijven spreken over onze beelden van God en over wat die met ons doen. En dan niet alleen binnenskamers of in de kerk, maar in het openbaar. En niet alleen uit nieuwsgierigheid, maar omdat het verschil maakt, voor ons samenleven, met welke beelden wij antwoord geven op de vraag naar God. Afgelopen dinsdag, aan de vooravond van het World Economic Forum in Davos, stond het weer schrijnend duidelijk in de krant. Rijk en arm drijven wereldwijd nog altijd verder uit elkaar. De rijkste 1 procent van de wereldbevolking bezit inmiddels twee keer zoveel vermogen als vrijwel alle andere aardbewoners samen. Vrouwen en meisjes komen er het slechtst vanaf, zijn bij tegenslag het eerst slachtoffer. Onze premier was er aanwezig met drie ministers en de koningin om, zoals hij zei, de BV Nederland in de etalage te zetten. 's Avonds op het journaal, in twee nieuwsflitsen na elkaar, hoorden we eerst Greta Thunberg in heldere taal en met heldere blik vertellen dat wij nog maar aan het begin staan van de omvorming van de economie die nodig is om de aarde en de mensen voor ondergang te behoeden. En dan de president van de Verenigde Staten, die met bravoure verkondigt dat Amerika als vanouds op de goede weg is, dat de economie weer groeit en bloeit, en dat het Amerikaanse volk zijn kracht (zijn 'spirit' zei hij letterlijk) weer heeft hervonden. Het contrast kon niet groter zijn: twee manieren leven, van denken, van omgaan met tijd en geld en met de aarde.

Maar wat hebben de grote vragen van rechtvaardigheid en duurzaamheid te maken met de vraag naar God en met het beeld van God als Bevrijder? Die twee manieren van leven, zegt Roger Garaudy, komen voort uit twee tegengestelde manieren van geloven. De God van deze president kan niet anders zijn dan een almachtige en heersende koning of opperste rechter, die van buitenaf zijn schepping bestiert en beoordeelt. Het beeld van God als heerser, dat ook in de bijbel nog veel voorkomt, is politiek gevaarlijk, heeft eeuwenlang onze geschiedenis bepaald en ligt nu nog ten grondslag aan wat hij noemt het *monotheïsme van de markt*. Garaudy ziet de wereld verworden tot zo'n markt, een lege plek zonder God, waarin de sterkste zich gedraagt als heer en meester in de plaats van God.

De God van Greta Thunberg en van zoveel andere kleine mensen kan niet anders zijn dan de God van het verlangen, die we kunnen aanspreken als een Vriend, herkennen als een 'alles ontgrenzende, alles doordringende ruimte', die we *in* onszelf ervaren en die ons toch ook te buiten gaat en overstijgt. Die God komen we op het spoor in onze relaties, in de stilte en in de diepte van onze ziel, in onze kwetsbaarheid, in het kind dat ons aankijkt en nog een wereld aan mogelijkheden in zich heeft, in de verantwoordelijkheid die we voelen voor toekomstige generaties; die God manifesteert zich ook in onze sterkte en scheppingskracht, in het innerlijk morele kompas waarmee we een moedige keuze durven maken, volhardend kunnen zijn, een ander oprichten of vrij maken van wat hem innerlijk beknelt.

Het natuurlijke verlangen om God te zien – zo omschreef Thomas van Aquino al in de 13e eeuw de diepste innerlijke drijfveer van de mens. En hij kende daarbij niet voor niets aan die mens al een hoge eigen status en functie toe in het geheel van de schepping, in zijn relatie tot God. Vanuit de Griekse filosofie zegt Thomas niet alleen dat God ‘eerste oorzaak’ is van alles wat is. Hij zegt er meteen bij dat de mens, geschapen naar het beeld van God, de waardigheid heeft van tweede oorzaak - en wel op grond van zijn vrijheid, van de geest die in hem leeft en de ruimte die dat geeft, op grond van zijn vermogen om met inzicht eigen keuzes te maken die voortkomen uit dat natuurlijke verlangen, door zelf initiatieven te nemen, zelf scheppend te zijn in het geheel van de schepping. Ik vind dit beeld goed passen bij wat wij ons nu nog zouden kunnen voorstellen bij God als Bevrijder. Het gaat om wat *wij* doen. Daarin laten wij iets zien van wat God is, door voor elkaar bevrijdend zijn. Dat we hierbij God nodig hebben betekent iets als dat we niet zonder die ‘eerste oorzaak’ kunnen, niet zonder die alomvattende, levenwekkende, tegelijk vrijmakende en aantrekkende kracht die God in ons is, en die als het ware voorkomt dat wij onszelf de status van eerste oorzaak aanmeten. Contemplatie, die moet doorwerken in actie, die bevrijdende kracht moet worden; actie die verbonden moet blijven met contemplatie, met het verlangen, voortkomend uit onze vrijheid, dat altijd *verder* gaat dan wat wij kunnen zien. De macht die hieruit voortkomt, die contemplatie en actie verbindt, en die de verlangens van de mensen samenbindt, is niet een macht die heerst, controleert en concurreert, maar een macht die beheert en waarin ieder mens tot bloei en tot zijn recht kan komen.

‘God is een appèl om zelf verder te gaan.’ zegt Garaudy: dat ik tot in mijn handelen de ruimte voel om mij te blijven richten op de horizon van mijn verlangen, zoals Greta Thunberg doet, in plaats van me blindelings te laten leiden door een economisch systeem, een wet, een dogma of een prestatiedoel. Het hoort bij ons mens-zijn, bij ons lichamelijk-zijn, dat we daarbij allerlei weerstand hebben te overwinnen, ons belemmerd voelen, huiverig zijn zoals de leerlingen van Jezus, die aarzelen om met hem mee te gaan. Jezus wekt in de mensen die hij ontmoet de veerkracht op die nodig is om die weerstanden te overwinnen, om naar buiten te blijven treden, naar de ander toe. Zoek, en je zult vinden; klop, en er zal je worden open gedaan. Dat relativeert het vrome, afhankelijke bidden waar de leerlingen Jezus om vragen. Zijn antwoord is eigenlijk: het komt heus goed, met dat dagelijks brood; en jazeker: samenleven, dat is vergeven, kwijtschelden, samen de lasten dragen. Maar verwacht het niet allemaal van buitenaf. Neem het initiatief om een vraag te stellen, klop aan bij een vriend of vreemde, antwoord op een onverwacht appèl. Door dat *zelf* te doen, als kleine mensen, voegen we ons in, in de stroom van het leven waar ook zoveel anderen deel van uitmaken; en groeit het vertrouwen dat we niet ten onder gaan, maar zelf door anderen bevrijd worden van ons kleine en gesloten ik, hoe vreeswekkend dat soms ook is. Vrijmoedig leven, met lef, zelf oorzaak, aanstichter durven zijn van iets dat mensen samenbrengt, dat is wat Jezus zijn leerlingen aanbeveelt en wat hij verkondigt als het koninkrijk van God dat er nu al is; daarin gebeurt ons mede-schepper zijn, krijgt onze vrijheid vorm, groeit ons gezamenlijk verlangen naar wat we misschien God kunnen noemen. ‘De vossen hebben holen, de mensen moeten verder gaan’ schrijft Lucas eerder. En ‘wie de hand aan de ploeg slaat, moet niet omkijken, maar verder durven gaan.’

Wat dat ‘verder’ is, waarnaar we altijd op weg zijn, wat we als mensen doen op deze aarde? Het is eigenlijk pas sinds kort dat wij op die vragen geen vaststaand antwoord meer hebben. Het is aan ons, die stoet van mensen, hier achter mij zo fascinerend uitgebeeld, om richting te geven aan onze toekomst. Opwindende vrijheid. Opgang of neergang. Maar zonder dat wij het zelf zien misschien, vormen zich onder ons de letters van de Naam: G-O-D. In de ruimten tussen ons in, in de verbindingen die wij aangaan met elkaar en met de aarde waarop we leven, vormt zich een nieuw bewustzijn van een God die bevrijdt, de God van ons verlangen, die in ons en onder ons leeft en met ons meegaat: Naam die rondgaat over de aarde, woord van vrede, van mens tot mens. Moge het zo zijn.

Germain Creighton

We lezen: Lukas 11: 1-10

en uit Roger Garaudy *Hebben wij God nodig?* (1993):

Het is niet voldoende om de behoudende beelden van God als Machtige om te keren en bijvoorbeeld te zeggen dat God bevrijding is. (...) Zeggen ‘God is Bevrijder’ is nog steeds een metafoor. Niemand wacht op me. Er wordt me niets beloofd. ‘God’ is een appèl om *zelf* verder te gaan. Hij of zij spoort mij aan om dat ‘verder gaan’ concreet in praktijk te brengen. Het heeft geen zin om tegen iemand die geboeid is te zeggen: ‘God bevrijdt je’, als ik niets doe om zijn boeien te verbreken.

Ja, we hebben God nodig, dat verlangen in ieder van ons om te zoeken naar de zin van het leven, om verantwoordelijk te zijn die zin te ontdekken en te verwezenlijken. We hebben God nodig om ons bewust te zijn van de eenheid van het leven, van datzelfde leven dat het stijgen van het sap bezielt in de bomen en de bloemen, het kloppen van het bloed in de harten van de mensen. De beweging van het leven wordt zelfbewust in de mens. Opwindende vrijheid: kiezen tussen opgang en neergang. Nieuwe, rijkere levensvormen bedenken of berusten in een decadentie, waarin de prachtigste verworvenheden van techniek en kennis kunnen dienen tot de vernietiging van het schip dat ons draagt en dat ons is toevertrouwd: de planeet aarde.

Ja, we hebben God nodig. Het overleven van de mensheid en haar zin staan op het spel. Niettemin moeten we dan zeggen om wat voor God het gaat. Het koninkrijk dat Jezus aankondigt gaan wij niet binnen door verovering, maar alleen als we ons ontledigen van ons kleine ik, van ons bezit, onze titels en partiële verlangens, om plaats te maken voor het geheel, de aanwezigheid in ons van wat niet ons is, voor de onophoudelijk wekkende en scheppende daad waarin die aanwezigheid zich openbaart. Het is die ene en totale God, in ons allen aanwezig, wiens eenheid alleen zin kan geven aan alle dingen als hun laatste doel.

Germain Creighton is te bereiken via ‘lt@dominicusamsterdam.nl’ (‘tav Germain Creighton’)